

Etnologia i Etologia

2012/2013

Codi: 103539

Crèdits ECTS: 6

Titulació	Pla	Tipus	Curs	Semestre
2502445 Graduat en Veterinària	955 Graduat en Veterinària	B	1	A

Professor de contacte

Nom: Xavier Manteca Vilanova

Correu electrònic: Xavier.Manteca@uab.cat

Utilització d'idiomes

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Algun grup íntegre en anglès: No

Algun grup íntegre en català: Sí

Algun grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Al ser una assignatura de primer curs no hi ha prerequisits obligatoris. No obstant, és convenient que els alumnes repassin els seus coneixements de biologia de l'organisme animal i de zoologia

Objectius

Aquesta assignatura inclou dues parts ben diferenciades: d'una banda, etnologia i, d'una altra banda, etologia, que inclou també benestar o protecció animal.

Entre els objectius d'etnologia, on tindrem en compte els diferents tipus d'animals productius i les seves races, destaquem els següents:

1. Entendre i utilitzar de forma correcta la terminologia productiva i etnològica.
2. Conèixer les característiques morfològiques exteriors de les diferents espècies domèstiques, que permetin identificar-les i agrupar-les en races, així com avaluar la seva possible aptitud productiva i estat de desenvolupament.
3. Diferenciar morfològicament les principals races d'espècies domèstiques utilitzades en Producció Animal i relacionar-les amb sistemes de producció concrets (extensius, intensius, etc.) i/o amb objectius productius determinats (llet, carn, ous, etc...) en base al seu potencial productiu.

L'estudi del comportament animal (que és l'objectiu de la etologia) és important perquè contribueix al coneixement del funcionament normal dels animals, igual que la bioquímica, la fisiologia i la morfologia. Des d'un punt de vista professional, la etologia és rellevant per les següents raons:

1. Sovint, els primers signes de malaltia als animals són un canvi en el seu comportament. Per tant, conèixer el comportament normal dels animals i com aquest comportament es modifica quan els animals estan malalts és important pel diagnòstic de les malalties.
2. Molts aspectes del comportament dels animals d'abast tenen efectes importants sobre la seva producció. Aquest és el cas, per exemple, del comportament sexual i maternal (que condicione la eficàcia reproductiva), el comportament d'alimentació (que afecta el consum d'aliment i per tant la producció de carn, llet i ous) i el comportament social (l'agressivitat, que és un aspecte del comportament social, té efectes negatius sobre la producció).
3. Els anomenats "problemes de comportament" dels animals de companyia són molt freqüents i constitueixen actualment una de les principals causes d'abandonament i sacrifici de gossos i gats. A més, un dels principals problemes de comportament del gos és l'agressivitat envers les persones, que és un problema de salut pública important a molts països (les mossegades són actualment el principal risc que els gossos suposen per la salut de les persones).

En aquest context els principals objectius formatius de l'assignatura pel que fa a la etologia són:

1. Conèixer el comportament normal dels animals domèstics i els seus mecanismes de control, i entendre com aquest comportament es veu modificat per les malalties.
2. Conèixer la relació entre el comportament d'alimentació, sexual, maternal i social, i la producció dels animals de renda.
3. Entendre els mecanismes responsables dels anomenats problemes de comportament dels animals de companyia i les bases del seu diagnòstic, prevenció i tractament.

La protecció o benestar animal és un aspecte cada cop més important dins l'activitat professional dels veterinaris. En el cas dels animals de producció, per exemple, la Unió Europea ha elaborat en els darrers anys nombroses directives de benestar animal que tenen un efecte molt important sobre els sistemes de producció ramadera. D'altra banda, el benestar dels animals està íntimament relacionat amb la seva salut i la seva producció, així com amb la qualitat del producte final. La protecció animal també és important en l'ús d'animals en procediments de recerca i docents, així com en la tinença responsable d'animals de companyia.

En aquest context, els principals objectius formatius de l'assignatura pel que fa a la protecció animal són:

1. Entendre el concepte de benestar animal i la seva base científica.
2. Comprendre com es pot mesurar el benestar dels animals utilitzant indicadors vàlids i objectius.
3. Comprendre les implicacions legals i econòmiques del benestar animal.
4. Conèixer els principals problemes de benestar dels animals domèstics

Competències

- Comunicar la informació obtinguda durant l'exercici professional de manera fluïda, oralment i per escrit, amb altres col·legues, autoritats i la societat en general.
- Demostrar que es coneixen i es comprenen la cria, la millora, el maneig i el benestar dels animals.
- Demostrar un coneixement genèric dels animals, del seu comportament i de les bases de la seva identificació.
- Mantenir actualitzats els coneixements, habilitats i actituds de les competències professionals mitjançant un procés de formació continuada.
- Reconèixer les limitacions personals i saber quan cal demanar assessorament i ajuda professionals.
- Reconèixer les obligacions ètiques en l'exercici de les responsabilitats davant de la professió i de la societat.
- Tractar i manejar els animals de manera segura i humanitària, i instruir altres persones perquè duguin a terme adequadament aquestes tècniques.

Resultats d'aprenentatge

1. Comunicar la informació obtinguda durant l'exercici professional de manera fluïda, oralment i per escrit, amb altres col·legues, autoritats i la societat en general.
2. Conèixer els mecanismes de control de la conducta dels mamífers i les aus
3. Definir els paràmetres productius i reproductius de les espècies domèstiques i la seva variabilitat entre races, decidint la raça més apropiada per als diferents sistemes productius
4. Definir la fisiologia de la resposta d'estrès i els mecanismes d'adaptació dels animals.
5. Identificar els canvis de conducta causats per les malalties i els mecanismes responsables dels canvis esmentats.
6. Mantenir actualitzats els coneixements, habilitats i actituds de les competències professionals mitjançant un procés de formació continuada.
7. Reconèixer els aspectes del comportament dels animals domèstics que tenen relació amb la producció animal i la medicina veterinària.
8. Reconèixer i aplicar les normes bàsiques del maneig general, alimentari i reproductiu dels col·lectius animals.
9. Reconèixer la morfologia exterior dels animals domèstics i identificar els diferents morfotips animals i la seva relació amb l'aptitud productiva

10. Reconèixer les espècies domèstiques, el seu procés de domesticació i la formació de les seves principals races, així com l'aptitud productiva de les mateixes i la seva diferenciació morfològica
11. Reconèixer les implicacions ètiques, legals i econòmiques de la protecció animal.
12. Reconèixer les limitacions personals i saber quan cal demanar assessorament i ajuda professionals.
13. Reconèixer les obligacions ètiques en l'exercici de les responsabilitats davant de la professió i de la societat.
14. Utilitzar la terminologia productiva i etnològica de forma correcta i adequada, així com les fonts més importants d'informació sobre les diferents races d'animals domèstics

Continguts

Tal com hem explicat abans, aquesta assignatura inclou dues parts ben diferenciades: d'una banda, etnologia i, d'una altra banda, etologia, que inclou també benestar o protecció animal.

Etnologia

Classes de teoria

Etnologia i exterior:

1. L'Etnologia i el concepte de raça:

Etnologia: concepte, contingut i objectius. La domesticació: concepte, orígens i factors que la condicionen. Formació i evolució de races de bestiar. Concepte de raça i varietat. L'estàndard racial: avantatges i inconvenients.

2. Tipus morfològics:

Morfotipus i Biotipus. Caràcters productius i aptitud productiva. Morfotipus ambiental. Biotipus Constitucionals: carn, llet i altres. La sistemàtica de Baron. Aloidisme.

3. L'exterior dels animals i la faneròptica:

Morfologia: concepte i interès. L'exterior dels animals i les regions corporals. Bellesa, defectes i tares.

Les Fàneres. Cromologia: capes i mucoses. Classificació i estudi de les capes. Particularitats de les capes. Herència del color de la capa.

4. Races de vaquí llet i criteris de selecció:

Etnologia bovina de llet

5. Races de vaquí de carn i criteris de selecció:

Etnologia de boví de carn. Selecció de la raça.

6. Etnologia porcina i línies genètiques

7. Etnologia aviar i línies genètiques.

8. Principals races d'oví de carn:

Origen i distribució dels diferents tipus d'ovins a nivell mundial. Races derivades del Merino, races franceses, races britàniques, races prolífiques, i races autòctones espanyoles. Millora de la productivitat. Creuaments Industrials.

9. Principals races d'oví de llet:

Classificació dels principals ovins lleters segons l'àrea d'origen i el tipus de cua. Races ovines d'alta i baixa producció lletera, autòctones i estrangeres. Possibles creuaments per incrementar la productivitat.

10. Races caprines:

Tipus bàsics de caprins domèstics: tronc Alpí, Mediterrani o Asiàtic. Races caprines especialitzades en llet (estrangeres i autòctones). Races caprines amb altres finalitats.

11. Les races d'èquids:

Classificació taxonòmica dels èquids. Origen i evolució dels èquids. Híbrids equins. Aptituds productives: sella i esport, carn i tracció. Classificació racial dels cavalls: sang calenta, sang freda i ponis.

12. Races equines(1):

La raça "Àrab" i la seva importància. "Pura Sang Anglès". "Anglo-Àrab". Cavalls espanyols de sella i altres cavalls desella. Cavalls trotadors i Cavalls de salt.

13. Races equines (2):

Cavalls traccionadors. Ponis i Ponis espanyols. Races d'ases. Híbrids asencs

14. Races de gossos (1) :

Classificació taxonòmica dels cànids. Origen i evolució del cànids. Troncs racials. La classificació racial dels gossos segons la Federació Canina Internacional (F.C.I.). Grup I, II, III i IV.

15. Races de gossos (2):

Grups V, VI, VII, VIII, IX i X. Races espanyoles no reconegudes per la F.C.I.

16. Races de gats:

Classificació taxonòmica dels fèlids. Origen i evolució dels fèlids. Classificació racial dels gats: tipus Cobby i Exòtic. Races reconegudes per la Federació Felina Internacional (F.F.I.). Races no reconegudes per la F.F.I.

Pràctiques i seminaris

A) Pràctiques

1. Morfologia exterior i Zoometria: (Pràctica 1)

Regions corporals dels animals domèstics i Mesures morfomètriques: Aplicació a les espècies equina, bovina, ovina i caprina. Particularitats i defectes importants de les regions corporals.

2. Cronometria: (Pràctica 2)

Apreciació de l'edat dels animals i els seus factors de variació. Cronologia dentària. Determinació de l'edat en viu en diverses espècies.

3. Valoració Morfològica i Estàndard racial: (Pràctica 3)

Estàndard racial i valoració morfològica d'un individu. La seva relació amb els caràcters productius. Aplicació a les espècies bovina i ovina.

4. Identificació Animal: (Pràctica 4)

Identificació animal: importància i evolució. Utilització de caràcters naturals: Realització d'una ressenya. Identificació per mètodes artificials: Crotals i identificació electrònica. Traçabilitat en una explotació.

B) Seminaris

- Presentació de l'Aprenentatge Cooperatiu: (Seminari 1)

- Reunió de alumnes especialistes amb els professors tutors de cada espècie: (Seminari 2)

Etologia

Els continguts de l'assignatura estan organitzats en tres blocs que es descriuen a continuació:

BLOC 1. Conceptes generals d'etologia

- Objectius de la etologia. Relació de la etologia amb la professió veterinària.
- Domesticació. Concepte i canvis causats per la domesticació.
- Mecanismes de control de la conducta. Percepció sensorial als animals domèstics. Motivació: concepte i factors principals.
- Ontogènia de la conducta. Períodes sensibles. Aprenentatge: concepte i tipus.

BLOC 2. Comportament dels animals domèstics

- Comportament d'alimentació. Descripció. Mecanismes que regulen el consum d'aliment. Selecció de la dieta.
- Comportament sexual del mascle. Descripció i ontogènia. Mecanismes de control de la motivació sexual i de la conducta d'aparellament.
- Comportament sexual de la femella. Descripció i ontogènia. Relació amb el cicle ovàric. Mecanismes de control. Bases etològiques de la detecció de cel a la vaca i a la truja.
- Comportament maternal. Descripció i mecanismes de control. Relació amb la mortalitat neonatal.
- Comportament social. Organització social als animals domèstics. Jerarquia: concepte i conseqüències. Conducta agressiva: tipus i mecanismes de control.

BLOC 3. Comportament i malaltia

- Canvis de conducta causats per les malalties. El comportament dels animals com eina de diagnòstic.
- Aspectes del comportament dels animals que afecten la transmissió de malalties.

Pel que fa a la **protecció animal**, els continguts de l'assignatura són els següents:

- Concepte de benestar animal. Fonaments científics del benestar animal.
- Com es mesura el benestar animal? Indicadors sanitaris, fisiològics, productius i de comportament.
- Principals problemes de benestar als animals de producció. Aspectes legals i econòmics.
- Principals problemes de benestar als animals de companyia.
- Protecció dels animals utilitzats en procediments docents i de recerca.

Metodologia

La metodologia docent utilitzada en aquesta assignatura serà diferent per la part d'Etnologia i per la part d'Etologia.

A. Etnologia:

El centre del procés d'aprenentatge és el treball de l'alumne. L'estudiant aprèn treballant, essent la missió del professorat ajudar-lo en aquesta tasca (1) subministrant-li informació o mostrant-li les fonts on es pot aconseguir i (2) dirigint els seus passos de manera que el procés d'aprenentatge pugui realitzar-se eficaçment. En línia amb aquestes idees, i d'acord amb els objectius de l'assignatura, el desenvolupament del curs es basa en les següents activitats:

a. Classes magistrals:

L'alumne adquireix els coneixements propis de la assignatura assistint a les classes magistrals i complementant-les amb l'estudi personal dels temes explicats. Les classes magistrals estan concebudes

com un mètode fonamentalment unidireccional de transmissió de coneixements del professor a l'alumne.

b. Pràctiques:

Hi hauran 4 pràctiques relacionades amb l'Exterior dels animals i l'Etnologia, que es realitzaran a la Granja Experimental, i en les que els alumnes entraran en contacte amb animals vius, aprenent les seves característiques morfològiques i de identificació.

c. Seminaris:

Es realitzarà un seminari per a presentar i explicar el funcionament de l'aprenentatge cooperatiu, que ha de permetre als alumnes adquirir els coneixements necessaris sobre identificació racial, de la que després seran avaluats en grup i individualment.

Un segon seminari permetrà treballar els coneixements no exposats de manera aprofundida en les classes magistrals, i discutir els resultats de l'aprenentatge cooperatiu encomanat als alumnes.

d. Aprenentatge Cooperatiu:

Per a adquirir el coneixement sobre identificació racial, els alumnes treballaran en grup i de manera autònoma les característiques racials, que els han de permetre diferenciar les races de les diverses espècies. La llista de les races els hi serà proposada pel professorat de l'assignatura. Hi haurà uns professors tutors del procés per a cada espècie considerada, que es reuniran com a mínim una vegada amb els alumnes especialistes en la espècie concreta que els hi correspongui.

B. Etologia

S'utilitzaran dues metodologies docents: les classes magistrals i els seminaris en grups reduïts d'estudiants.

Les classes magistrals (22 hores en total) serviran per exposar els continguts fonamentals de l'assignatura pel que fa a la etologia i protecció animal. Les classes es faran sempre amb suport visual (incloent vídeos quan es consideri adequat). Tant els vídeos com les presentacions de PowerPoint que s'utilitzina les classes estaran disponibles a Veterinària Virtual. En alguns casos, quan les classes tractin conceptes especialment difícils, es proporcionarà als estudiants un resum escrit dels mateixos, que també estarà disponible a Veterinària Virtual. Totes les classes començaran amb el guió i objectius docents de la lliçó corresponent, i acabaran amb un resum dels punts més importants. En la mesura del possible es fomentarà la participació dels estudiants plantejant preguntes al començament de la classe, que es procuraran resoldre al final de la mateixa.

Els seminaris en grups reduïts d'estudiants (8 hores) serviran per discutir els casos pràctics que els estudiants hauran entregat prèviament per escrit. Aquests casos - un total de 4- es lliuraran als estudiants al començament del curs. Cada cas inclou la descripció d'una situació relacionada amb el comportament o el benestar dels animals, i un seguit de preguntes (entre 5 i 8). Els estudiants han de respondre les preguntes després d'haver buscat la informació necessària a la biblioteca. El treball s'han d'entregar per escrit en grups de dos una setmana abans del seminari en el que es discutirà el cas. El professor entregarà els casos corregits abans de començar el seminari

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	38	1,52	2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13
Pràctiques i seminaris d'etnologia	8	0,32	3, 6, 9, 10, 12, 14
Seminaris sobre casos d'Etologia	8	0,32	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13

Tipus: Autònomes			
Aprenentatge cooperatiu Etnologia	15	0,6	6, 9, 10, 12, 14
Casos Etologia	24	0,96	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13
Estudi	54	2,16	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14

Avaluació

L'avaluació de la part d'Etnologia es farà mitjançant dues activitats:

Avaluació dels exàmens

Es realitzarà un examen teòric individual tipus test sobre el contingut global de l'assignatura, amb un pes del **75%** de la nota final d'aquesta part de l'assignatura. És necessari obtenir com a mínim una qualificació de 3,5 sobre 10 en aquest examen per aprovar el global de l'assignatura.

Es realitzarà un examen de identificació racial, a partir de la presentació de imatges de diferents races d'animals domèstics, que tindrà un pes global del **15%** de la nota final d'aquesta part.

Avaluació de l'Aprenentatge Cooperatiu

S'avaluarà en una sessió del grup, en que es preguntarà la identificació de les diverses races que es presentin en imatge. La nota obtinguda serà única i comuna per tots els alumnes del grup, i comptarà un **10%** de la nota final d'aquesta part

No presentats

Es considerarà no presentat l'alumne que hagi estat avaluat en menys d'un 85% de la nota final potencial de l'assignatura.

L'avaluació de la part d'Etologia es farà mitjançant dues activitats:

Prova final escrita:

Serà un examen tipus test de 25 preguntes amb quatre possibles respostes de les quals una i només una és correcta. Cada resposta incorrecta resta 0,33 punts. Els continguts de l'examen seran els d'etologia i protecció animal. El pes a la qualificació global d'aquesta part serà d'un **50%**.

Casos entregats pels estudiants al llarg del curs:

Tal com s'ha explicat abans, al llarg del curs els estudiants entregaran un total de quatre casos en grups de dos. Cada cas es puntuarà segons el criteri següent:

A: cas molt ben resolt; equival a 2,5 punts

B: cas acceptablement resolt; equival a 1,5 punts

C: cas mal resolt, entregat fora de termini o no entregat; equival a 0 punts.

La puntuació final dels casos anirà doncs de 0 a 10 i el seu pes a la qualificació global d'aquesta part serà d'un **50%**.

La nota final de l'assignatura serà la mitja de les notes d'Etnologia i d'Etologia

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Casos d'Etologia	25%	0	0	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12
Examen de grup de l'aprenentatge cooperatiu	5%	0	0	9, 10, 12, 14
Examen individual d'identificació racial	7,5%	0	0	9, 10, 14
Examen tipus test d'Etologia	37,5%	1,5	0,06	3, 6, 10, 14
Examen tipus test d'Etologia	25%	1,5	0,06	2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13

Bibliografia

Etnologia:

Llibres d'Exterior:

- Aparicio G. 1974. Exterior de los grandes animales domésticos. Ed. Imp. Moderna, Córdoba. : Llibre clàssic d'exterior en llengua castellana. Bàsic per a entendre molts conceptes.
- Miquel P., Puche C. 1994. Pelajes del caballo. Ed. Ediciones el Caballo, Barcelona. : Llibre actual sobre el tema de colors i pelatges del cavall.
- Oteiza J. 1983. Introducción al estudio del exterior del caballo y del toro. Ed. CECSA, México. : Llibre d'exterior d'equins i bovins.
- Sánchez A. 1981. Identificación Animal. Ed. Publicaciones de Extensión Agraria, MAPA, Madrid. : El llibre més complert en castellà sobre metodologies d'identificació clàssiques. No contempla la identificació electrònica.
- Selga I. 1991. Identificació equina per ressenya descriptiva i gràfica. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya. Quaderns de Divulgació 29. : Llibre d'exterior en català, que pot ajudar a l'alumne en les qüestions terminològiques i de identificació del cavall.

Llibres d'etnologia General:

- García M.A., Martínez S., Orozco F. 1990. Guía de campo de las razas autóctonas de España. Ed. Alianza, Madrid. : Llibre sobre les principals races autòctones espanyoles.
- Mason I.L., 1984. Evolution of domesticated animals. Ed. Longman, Londres. : Un llibre clàssic i força interessant sobre les teories filogenètiques de les diverses races de les espècies domèstiques.
- Sañudo C., Forcada F., Cepero R., Thos J. 1986. Manual de diferenciación etnológica. Ed. Librería General, Zaragoza. : Manual senzill, molt ajustat a l'assignatura, ja que es tracta d'una publicació pensada per a estudiants de Veterinària.
- Sotillo J.L., Serrano V. 1985. Producción Animal: Etnología zootécnica. Tomos I y II. Ed. Tebar Flores, Madrid. : Probablement l'obra més complerta sobre Etnologia en llengua castellana. S'adapta molt bé als continguts de l'assignatura.

Llibres de races per espècies:

- Blanc H.L. 1987. Guía del caballo y del poney. Ed. Omega, Barcelona
- Sánchez A. 1984. Razas bovinas españolas. Ed. Publicaciones del Servicio de Extensión Agraria, MAPA, Madrid.
- Sánchez A., 1986. Catálogo de razas autóctonas españolas. I. Especies bovina. Ed. Servicio de Publicaciones Agrarias, MAPA, Madrid.
- Sánchez A., Sánchez M^a.C. 1986. Razas ovinas españolas. Ed. Publicaciones del Servicio de Extensión Agraria, MAPA, Madrid.
- Esteban C., Tejón D. 1986. Catálogo de razas autóctonas españolas. I. Especies ovina y caprina. Ed. Servicio de Publicaciones Agrarias, MAPA, Madrid.
- Gondrexon A., Brownie I. 1982. Guía de los perros del mundo. Ed. Omega, Barcelona.
- Orozco F. 1989. Razas de gallinas españolas. Ed. Servicio de Extensión Agraria, MAPA, Madrid.
- Pugnetti G. 1985. Guía de gatos. Ed. Grijalbo, Barcelona.

Etologia:

- Carlson N R (1993) Fisiología de la conducta. Barcelona: Editorial Ariel, S. A.
- Fraser A F & Broom D M (1997) Farm animal behaviour and welfare (3ª ed.) Wallingford: CABI
- Houpt K A (1998) Domestic animal behavior for veterinarians and animal scientists (3rd ed.). Londres: Manson Publishing.
- Manning A & Dawkins M S (1992) Anintroduction to animal behaviour (4ª ed.). Cambridge: Cambridge University Press
- Manteca X (2009) Etología veterinaria. Barcelona: Editorial Multimèdica.
- <http://www.animalbehavior.org> (página web de la *Animal Behavior Society*).
- <http://www.nal.usda.gov/awic> (página web del *Animal Welfare Information Center*).